

GLAGOL "VUDRITI" I NJEGOVE BLISKOZNAČNICE U ĐURĐEVEČKOM HRVATSKOM

Govoriti danas o đurđevačkoj narodnoj baštini, a isto tako i o baštini drugih okolnih naselja, nikako ne možemo izostaviti govorno područje, odnosno jezično blago. Činjenica je današnjeg življenja da govor nas kajkavaca svakim danom sve više odumire. Stariji đurđevčani još uvijek govore starinskim jezikom svojih predaka iz kojeg se pomalo gube stare riječi, mijenja im se naglasak, dok je ritam govora sve brži. Nije ni čudo što se to događa imajući u vidu kakav je bio dosadašnji stav jezične politike spram kajkavskog dijalekta. Ipak, došao sam do spoznaje da se najmlađe generacije pomalo vraćaju autentičnom govoru, čak što više, njime se i ponose.

Da je naš đurđevački govor bogat riječima i izrazima, koje ne možemo naći u standardu štokavske osnovice, neosporna je činjenica. Zapisujući proteklih godina riječi i ostalo jezično blago uvidio sam da postoji velik broj riječi koje imaju isto, ili slično značenje za određeni pojam. Često je nemoguće za određenu riječ naći istoznačnicu u štokavskom govoru, pa se moramo poslužiti opisivanjem želimo li nekome koji ne poznaje lokalni govor objasniti njezino značenje.

Prije svega to se može reći za pojmove "vudriti" (udariti) i "zbiti se" (potući se). Ipak, treba na početku napomenuti, prije samog nabiranja riječi za ove radnje, da su Đurđevčani oduvijek poznati kao miroljubivi, tihi i radišni ljudi. Zato ovolik broj bliskoznačnica ne znači da su bili nasilni i skloni tučnjavi, iako su se kroz povijest nalazili u takvom okruženju gdje su se njima morali koristiti. Najbolji primjer za to je njihovo vojevanje u Vojnoj krajini i težak život u seljačkim zadrugama. No, mora se ipak priznati da su nestašna i zločesta djeca dobila batine i da su se mladići znali potući radi djevojke ili drugih momačkih razmirica. Tome je često bio uzrok strogi patrijarhalni odnos u nekadašnjim zadrugama i brojni narodni običaji i šege. Za primjer evo jednog običaja koji je svojevremeno važio u Đurđevcu a danas poznatog samo po pričama:

Kako je u samom naselju bilo nekoliko kvartova ili rajona (Ledine, Novo Selo, Peski), a koji postoje i danas, tako su se i momci prema njima dijelili. Između njih je vladala neka vrsta netrpeljivosti ili ljubomore pa je znalo dolaziti i do raznih sukoba. Bilo je nezamislivo da "dečko" ima "deklo" iz drugoga dijela, a kamoli da je oženi. Zbog toga su dolazili u sukobe u kojima bi dokazivali čiji je kvart bio jači. Na "dokazivanje" nikada nisu išli praznih ruku. Uvijek se tu našla "bota" (batina, toljaga), "pritrgneno toporišće" (komad držala sjekire, motike i sl.), "fokoš" (na držalo nasađena istrošena sjekira bez sječiva) a ponekad i "anđar" (nož). Nažalost netko je u svemu tome morao izvući deblji kraj.

Općenito se može reći da se u Đurđevcu za glagol tući se, potući se, odnosno istući se, koriste ovi sinonimi:

BITI (SE)

- "zbil ga je kak stare lače"
- imp. bij (se)
- prid. rad. bil (se)
- prid. trp. bit
- svrš. gl. obl. zbiti (se)

TOČI (SE)

- "tokel ga je kak oreje v možđaru"
- od "toči" - tući predivo ili konoplju "v stope"; tući mak ili orahe "v možđaru"
- imp. toči (se)
- sg. prid. rad. tokel (se)
- pl. prid. rad. tokli (se)
- prid. trp. točen
- svrš. gl. obl. stoči (se)

MLATITI (SE)

- "zmlatil ga je kak graja"
- od "mlatiti" - udarati s "cepom" u snopove žita koji su poslagani na zemlji (na isti način mlati se i suhi grah)
- imp. mlati (se)
- prid. rad. mlatil (se)
- prid. trp. mlačen
- svrš. gl. obl. zmlatiti (se)

MASLAČITI (SE)

- "maslačili so se kak Bog zapoveda"
- imp. maslači (se)
- prid. rad. maslačil (se)
- prid. trp. maslačen
- svrš. gl. obl. zmaslačiti (se)

ČESATI (SE)

- "šćesal ga je od glave do nog"
- od "ćesati" - ćešljati
- imp. češi (se)
- prid. rad. česal (se)
- prid. trp. česan
- svrš. gl. obl. šćesati (se)

ČELITI (SE)

- "šćelil ga je kak snopje"
- od "ćeliti" - udarati snopom žita o "šćublo" da se zrno odvoji od slame
- imp. čeli (se)
- prid. rad. čelil (se)
- prid. trp. čelen
- svrš. gl. obl. šćeliti (se)

Udariti jednom ali žestoko, svom težinom nekog predmeta ili ruke, može se izraziti ovim glagolima:

VDRTI

- "vderem te kaj se zazabiš"
- udariti kao kad se naglo sruši stablo
- imp. vderi
- prid. rad. vdrl
- prid. trp. vdrť

VDEREPITI

- "bogovski ga je vderepil"
- od "vdrapiti" - zagrepsti
- imp. vderepi
- prid. rad. vderepil
- prid. trp. vdereplen

VDRAPITI

- "vdrapim te kaj te krv podleje"
- udariti oštro i iznenada kao kad se ogrebeš ili kad te ogrebe mačka
- imp. vdrapi
- prid. rad. vdrapil
- prid. trp. vdraplen

PLAVNOTI

- "plavnem te neboš ni videl"
- udariti takvom brzinom kao kad plane vatra
- imp. plavni
- prid. rad. plavnol
- prid. trp. plavnen

VLEJATI

- "vlejem te kak vraga"
- udariti kao iznenada uliti neku tekućinu u posudu
- imp. vlej
- prid. rad. vlejaj
- prid. trp. vlejaj

ČENOTI

- "čenol ga je z botom po hrptu"
- izvedenica od "čejeti" - drapati, derati, trgati
- imp. čeni
- prid. rad. čenol
- prid. trp. čejnen

OPATRNITI

- "opatrnem te kaj te frast prime"
- iznenada udariti tako da čovjek pretre od straha
- imp. opatrnj
- prid. rad. opatrnol
- prid. trp. opatrnjen

KRNOTI

- "krnol ga je kak se patri"
- udariti kao kad se čovjek strovali u krevet od umora
- imp. krni
- prid. rad. krnol
- prid. trp. krjnjen

OPUNOTI

- "opunol ga je kaj mu je škriklak odletel"
- udariti kad naglo zapuše vjetar
- imp. opuni
- prid. rad. opunol
- prid. trp. opujnen

- nesvrš. gl. obl. opujavati

ČESNOTI

- "česnol ga je još čer se neje ni snašel"
- udariti kao da se "česalom" naglo začese po dlaci konja ili krave
- imp. česni
- prid. rad. česnol
- prid. trp. česnen

Jednom ali žestoko može se udariti i čvrsto stisnutom šakom:

BUNOTI

- "bunol ga je kaj je zadumelo"
- udariti kao kad nešto iznenada padne ili udari uz jaki prasak; kao kad udari grom u drvo
- imp. buni
- prid. rad. bunol
- prid. trp. bujnen

MUNOTI

- "munol ga je po križnicaj"
- podmuklo i iznenada udariti po leđima
- imp. muni
- prid. rad. munol
- prid. trp. mujnen (ujedno znači i priglup, blentav)

MUSIKNOTI

- "neje bilo ni videti kak ga je musiknol"
- udariti kao kad sjevne munja
- imp. musikni
- prid. rad. musiknol
- prid. trp. musiknen

ĐONOTI

- "đonol ga je po golenice"
- imp. doni
- prid. rad. đonol
- prid. trp. đojnen

Djeca su svoju "porciju" najčešće znala dobiti remenom ili tankom šibom:

OMEKNOTI

- "omeknol ga je po turu"
- udariti remenom kao kad se nešto omakne
- imp. omekni
- prid. rad. omeknol
- prid. trp. omeknen
- nesvrš. gl. obl. omikavati (znači još i krasti)

OPLESTI

- "oplel ga je po nogaj"
- udariti "z lačnakom" (remenom) tako da mu se omota ili oplete oko ruke ili noge, odnosno da izgleda kao šibom opletena staklenka
- imp. opleti
- prid. rad. oplel
- prid. trp. opleten
- nesvrš. gl. obl. opletati, oplitati

PLAJSIKNOTI

- "plajsiknol ga je kaj mu je diznica skočila"
- udariti tankom šibom brzinom munje
- imp. plajsikni
- prid. rad. plajsiknol
- prid. trp. plajsiknen
- nesvrš. gl. obl. plajsikati (znači i skitati se bez cilja, čas ovdje, čas ondje, nikad ne biti na istom mjestu)

SMIČITI

- "smičil ga je svibičom"
- udariti šibom "na smik" (povući, potegnuti po cijeloj dužini noge)
- imp. smiči
- prid. rad. smičil

FLAJPISNOTI

- "flajpisnem te po listanke"
- udariti šibom
- imp. flajpisni
- prid. rad. flajpisnol
- prid. trp. flajpisnen
- nesvrš. gl. obl. flajpisati

SMAJLIGNOTI

- "smajlignol ga je šibom"
- udariti šibom (može i remenom) ali i naglo pobjeći, uteći
- imp. smajligni
- prid. rad. smajlignol
- prid. trp. smajlignen
- nesvrš. gl. obl. smajligati

OFLIKNOTI

- "ofliknem te oko nog"
- udariti šibom oko noge ili ruke
- imp. oflikni
- prid. rad. ofliknol
- prid. trp. ofliknen
- nesvrš. gl. obl. oflikavati

ZESEČI

- "zesečem te na remence"
- izudarati šibom ili remenom ali i sasjeći
- imp. zeseči
- prid. rad. zesekel
- prid. trp. zesečen
- nesvrš. gl. obl. zesehati

ZESVETLATI

- "noge ti zesvetlam"
- izudarati šibom ili remenom ali i učiniti sjajnim, svjetlim
- imp. zesvetlaj
- prid. rad. zesvetlal
- prid. trp. zesvetlan

Pošteno nekoga izudarati ili istući "na mrtvo ime" nije bilo ni prije pa ni danas nekome na ponos ili od koristi. Tom je prilikom znalo doći i do težih ozljeda a naročito kad su prkos i kapljica bili svemu uzrok. Takove radnje događale su se uglavnom noću da se akteri ne prepoznaju. Zbivalo se to i u svatovima kad su uzavrele momačke glave izazvale sukobe ako im kućedomaćin nije više dozvolio "kakti stranskem plesati" ili ako je koji momak "preveć ščipal dekle ili zagledal mlade sneje", pa su roditelji šakama pokušavali uvjeriti napasne "dečke". Ako je tko i imao takvu namjeru čekao se mrak da se to obavi a da se ne prepoznaju napadači i napadnuti, i to bez nepoželjnih očevidaca. U takvim prilikama znali su i svoji svoje pošteno izudarati. No, to se je rijetko događalo. U ostalim slučajevima povoda je bilo raznih (ljubav, ljubomora, zavist, nasljedstvo...).

ZVOŠČITI

- "zvoščili so se do krvi"
- imp. zvošč
- prid. rad. zvoščil
- prid. trp. zvoščen
- nesvrš. gl. obl. voščiti

ŠČELITI

- "ščelil ga je z botom"
- od "čeliti" - udarati snopom žita po "štublu" da se odvoji zrno
- imp. ščeli
- prid. rad. ščelil
- prid. trp. ščelen
- nesvrš. gl. obl. čeliti

SKALAPUŠITI

- "skalapušili so se kak pefci"
- imp. skalapuši
- prid. rad. skalapušil
- prid. trp. skalapušen
- nesvrš. gl. obl. kalapušiti

ZDEVERIKATI

- "križ kraž ga je zdeverikal"
- imp. zdeveriči
- prid. rad. zdeverikal
- prid. trp. zdeverikan
- nesvrš. gl. obl. deverikati

SKODELITI

- "skodelili so se na mrtvo ime"
- ujedno znači i rastrgati, usitniti
- imp. skodeli
- prid. rad. skodelil
- prid. trp. skodelen
- nesvrš. gl. obl. kodeliti

ZLOMOŠTRITI

- "zlomoštrili so se kaj se je čulo v drugo vulico"
- prema istoimenoj riječi - praviti buku, lomljavu, nered
- imp. zlomoštri
- prid. rad. zlomoštril
- prid. trp. zlomoštren
- nesvrš. gl. obl. lomoštriti

ZLOMANTATI

- "zломantal ga je z obedvemi rokami"
- prema istoimenoj riječi - mahati rukama; užurbano se kretati ili raditi
- imp. zломanči
- prid. rad. zломantal
- prid. trp. zломantan
- nesvrš. gl. obl. lomantati

Osnovni glagol od kojeg su nastali ovoliki sinonimi je glagol udariti odnosno "vudriti" (nesvrš. iter. gl. vudarati, iter. gl. zvudarati). Mogao se koristiti, a normalno koristi se i danas, u svim slučajevima dok se slijedeće navedeni upotrebljavaju samo za udarce u leđa. Jedan od takvih udaraca naziva se "bonka" a nakon udarca usklikne se "bonkac!", no ta se riječ koristi i kao iznenadni, lukavi odgovor na nečije pitanje.

BOBENKATI

- "bobenkal ga je šakami po pleče"
- udarati po leđima kao u bubanj
- imp. bobenkaj
- prid. rad. bobenkal
- prid. trp. bobenkan
- pril. sad. bobenkajoč
- svrš. g. obl. zbobenkati

BOBNOTI - svrš. gl. obl.

- "bobnol ga je kaj je zadumelo"
- udariti po leđima da se čuje tupi podmukli udarac
- imp. bobni
- prid. rad. bobnol
- prid. trp. bobnen

BOBATI - iter. gl. "bobnoti"

- imp. bobaj
- prid. rad. bobal
- prid. trp. boban
- pril. sad. bobajoč
- svrš. iter. gl. zbobati

BONKATI

- "bonkal ga je po pleče kodekar ga je fsegnol"
- imp. bonkaj
- prid. rad. bonkal
- pril. sad. bončoč
- svrš. gl. obl. zbonkati

Podmukli udarci pod rebra dočaravali su se ovim glagolima:

SUKNOTI - svrš. gl. obl.

- "suknol ga je v rebra"
- udariti pod rebra tupim predmetom; može još značiti i naglo krenuti ili popiti nešto na brzinu
- imp. sukni
- prid. rad. suknol
- prid. trp. suknen

SUKTATI - nesvrš. iter. gl. "suknoti"

- "suktal ga je s toporišćem"
- neprestano udarati tupim predmetom s donje strane pod rebra

- imp. sukči
- prid. rad. suktal
- prid. trp. suktan
- pril. sad. sukčoč
- svrš. iter. gl. zesuktati

SURDUKNOTI

- "surdukni ga kaj skekne"
- udariti pod rebra šakom ili nekim predmetom bez ikakve bojazni; također i pustiti vjetar, prdnuti
- imp. surdukni
- prid. rad. surduknoj
- prid. trp. surduknen
- pril. sad. surdučoč

HAKNOTI - svrš. gl. obl.

- "haknoj ga je z roglecom"
- udariti pod rebra oštrim predmetom
- imp. hakni
- prid. rad. haknoj
- prid. trp. haknen

HAKTATI - nesvrš. iter. gl. "haknoti"

- imp. hakči
- prid. rad. haktal
- prid. trp. haktan
- pril. sad. hakčoč
- svrš. iter. gl. zehaktati

DURNOTI - svrš. gl. obl.

- "durnoj ga je kaj je brez sape ostal"
- udariti laktom pod rebra
- imp. durni
- prid. rad. durnoj
- prid. trp. durnen

DURKATI - nesvrš. iter. gl. "durnoti"

- imp. durči
- prid. rad. durkal
- prid. trp. durkan
- pril. sad. durčoč
- svrš. iter. gl. zdurkati

ŠTOSNOTI - svrš. gl. obl.

- "štosnoj ga je f teščine"
- udariti šakom pod rebra
- imp. štosni
- prid. rad. štosnoj
- prid. trp. štosnen

ŠTOSATI - nesvrš. iter. gl. "štosnoti"

- znači i stavljati u red jedno do drugog; stavljati u "štos"
- prid. rad. štosaj
- prid. trp. štosnen
- pril. sad. štosajoč
- svrš. iter. gl. zeštosati

Pljuska ili šamar, odnosno "pluska", "fliska" i "šupka" nastale su iz ovih glagola:

PLUSNOTI - svrš. gl. obl.

- "plusnem te kaj ti šmrkel skoči"
- imp. plusni
- prid. rad. plusnol
- prid. trp. plusnen

PLUSKATI - nesvrš. iter. gl. "plusnoti"

- imp. plušči
- prid. rad. pluskal
- prid. trp. pluskan
- pril. sad. pluščoč
- svrš. iter. gl. spluskati

FLISNOTI - svrš. gl. obl.

- "flisnem te kaj ti se si pet bode poznalo"
- imp. flisni
- prid. rad. flisnol
- prid. trp. flisnen

FLISKATI - nesvrš. iter. gl. "flisnoti"

- imp. fliskaj
- prid. rad. fliskal
- prid. trp. fliskan
- pril. sad. fliskajoč
- svrš. iter. gl. sfliskati

ŠUPITI - svrš. gl. obl.

- "šupim te kaj ti bode vu vuvu žvenelo"
- imp. šupi
- prid. rad. šupil
- prid. trp. šuplen

ŠUPKATI - nesvrš. iter. gl. "šupiti"

- imp. šupkaj
- prid. rad. šupkal
- prid. trp. šupkan
- pril. sad. šupkajoč
- svrš. iter. gl. zešupkati

Sve ovo vrijedilo je kako za starije tako i za djecu, no ne tako grubo već nešto blaže. To se može vidjeti iz slijedećih glagola koji kod izgovora i sami blaže zvuče nego prethodni:

COPITI - svrš. gl. obl.

- "copila ga je prek candri pak se je sejeno plakal"
- blago udariti po stražnjici
- imp. copi
- prid. rad. copil
- prid. trp. coplen

COPATI - nesvrš. iter. gl. "copiti"

- znači i dugo hodati; uzaludno hodati i ne obaviti određeni posao
- imp. copli
- prid. rad. copal
- prid. trp. copan
- pril. sad. copajoč

- svrš. iter. gl. scopati

KLOPITI - svrš. gl. obl.

- "ostavi to, po prste te klopim!"

- lagano udariti po prstima

- imp. klopi

- prid. rad. klopil

- prid. trp. kloplen

KLOPATI - nesvrš. iter. gl. "klopiti"

- imp. klopli

- prid. rad. klopal

- prid. trp. klopan

- pril. sad. klopajoč

- svrš. iter. gl. sklopiti

ČVRKNOTI - svrš. gl. obl.

- "čvrknol ga je kaj mu je pocrlenelo"

- udariti prstom odapetim o palac

- imp. čvrkni

- prid. rad. čvrknol

- prid. trp. čvrknem

ČVRKATI - nesvrš. iter. gl. "čvrknoti"

- imp. čvrkaj

- prid. rad. čvrkal

- prid. trp. čvrkan

- pril. sad. čvrkajoč

- svrš. iter. gl. ščvrkati

PRASNOTI - svrš. gl. obl.

- "prasnem te kaj ti se rit zažari"

- žestoko udariti dlanom po stražnjici

- imp. prasni

- prid. rad. prasnol

PRASKATI - nesvrš. iter. gl. "prasnoti"

- imp. praskaj, prašči

- prid. rad. praskal

- prid. trp. praskan

- pril. sad. praskajoč

- svrš. iter. gl. spraskati

Za kraj bih napomenuo da su unatoč mnogim pričama, šegama i navadama odrasli veoma rijetko ulazili u fizičke obračune pa se mnoštvo ovih sinonima uglavnom odnosilo na djecu. Ona su se češće znala međusobno potući ali i zaraditi prijekore za svoje nestašluke i nepodopštine. Tako se govorilo: "ftrgnem te na kolenu", "dobiš prek kolena", "dobiš poprek riti", "dobiš vetra", "rit ti našaram", "noge ti zesvetlam", "vuva ti ščešem", "lasi ti spučem", "noge ti strgam"... Batine su se uglavnom "fasuvale" (dobivale, slijedovale) šibom (najčešće vrbova), "z lačnakom" (remenom za hlače), "z bičom", "z bičkom" (bičalom), "s krakom" (granom), "z botom" (štapom), "svibičom" (svibovom šibom)... Ako je dijete na koji način izbjeglo batine onda je "pod štrof" (za kaznu) klečalo na kukuruzu ili na "pilaku" (trokutastoj turpiji). Tom prilikom ih se znalo srditi pa im se reklo: "Ako te žuli okreni si pilaka!"

No, kako ga god okrenuli uvijek je bio jednak. Slabije kazne su bile stajanje u kutu ili vani u mraku ispred "gančeni vrat" (ulaznih vratiju) a od mame se moglo dobiti "zdelopračom" (krpom za pranje suđa) po licu koji baš i nije bio ugodna mirisa. Mogao bi tako nabrajati u nedogled no ne bi bilo primjereno jer bi se udaljio od teme iako je ona s ovim usko vezana.